

ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

Що таке козацтво?

Українське козацтво — це унікальне історичне явище, яке виникло на зламі XV–XVI століть у прикордонних степових районах між Литвою, Польщею та Кримським ханством. Слово «козак» походить з тюркських мов і означає «вільна людина», «мандрівник», «воїн-охоронець». Цей термін дуже влучно відображає суть козацького життя: незалежного, схильного до військових пригод, але водночас тісно пов'язаного з рідною землею.

Історичні передумови

Кінець XV століття — це період активного заселення південних степів України, які тоді називали «Диким полем». Ці землі формально належали Великому князівству Литовському, але фактично були прикордонням, постійно під загрозою нападів татар. Селянство, що тікало від кріпацтва й утисків, шукало свободи на цих далеких землях. Там же оселялись і мисливці, рибалки, мисливці на хутро, пізніше — і організовані військові загони.

Поступово ці люди почали формувати окрему соціальну групу — **козаків**, які жили за власними правилами, об'єднувалися в бойові спільноти й боронили себе та свої землі.

Перша згадка про козаків

Найдавніша відома письмова згадка про українських козаків датується **1489 роком**. Польський хроніст Мартін Бельський у своїй «Хроніці Польській» описав участь козаків у військовому поході князя Михайла Глинського проти татар. Хоча ця згадка не дуже деталізована, вона дає уявлення про те, що вже в кінці XV століття існували організовані збройні загони вільних воїнів із південноукраїнських земель.

Згодом згадки про козаків з'являються все частіше в офіційних джерелах — у дипломатичному листуванні, польських і литовських актах.

Соціально-політичний феномен

Козацтво виникло як феномен на межі класів: це були люди, які не вписувались у феодальну ієрархію. Частина з них — утікачі з панщини, інші — дрібна шляхта, що втратила маєтки, добровольці, які свідомо шукали свободи й бойового життя.

Унікальність козацтва полягає в тому, що воно поєднало:

- ✚ селянську працьовитість і зв'язок із землею;
- ✚ військову дисципліну та організацію;
- ✚ демократичне самоврядування;

 глибоке почуття справедливості та власної гідності.

Козацькі спільноти стали прообразом громадянського суспільства — там не було панів, усі були рівними. Отамани обиралися, рішення ухвалювалися на раді, найвищим авторитетом була спільна воля.

Формування козацького устрою

До середини XVI століття козаки вже мали чітку організаційну структуру. Їхні табори (або *січі*) виникали вздовж Дніпра. Найвідомішою стала **Запорозька Січ** — військово-політичний центр українського козацтва.

Козацькі загони мали сувору військову дисципліну, поділялись на курені (аналог рот), мали прапори, герби, а згодом — і писемні Конституції (наприклад, Пакти й Конституції Пилипа Орлика 1710 року).

Козацтво також стало важливим політичним чинником у Східній Європі. Їх неодноразово намагалися «вписати» у військові структури Польщі чи Литви — створювали так зване «реєстрове козацтво», але реальні впливи мали лише самоврядні, незалежні об'єднання.

Козаки та релігія

Козаки були віруючими. Вони захищали **православ'я** як частину української ідентичності. Показово, що кожен козацький похід починався з молитви, освячення хоругв, і часто — благословення духівника.

Церква Покрови Пресвятої Богородиці була для них особливою — саме її вважали небесною покровителькою воїнства. Не випадково традиційне свято козацтва — Покрова — стало згодом національним святом.

Встановлення Дня Українського козацтва

У 1999 році Президент України Леонід Кучма підписав Указ № 966/99 про встановлення Дня Українського козацтва, який відзначався 14 жовтня — у день свята Покрови Пресвятої Богородиці, що вважається покровителькою козаків. У 2023 році, у зв'язку з переходом Православної церкви України та Української греко-католицької церкви на новоюліанський календар, святкування було перенесено на 1 жовтня.

Значення свята сьогодні

День Українського козацтва — це не лише вшанування історичної спадщини, але й нагадування про важливість патріотизму, мужності та відданості батьківщині. У сучасній Україні козацький дух живе в серцях тих, хто захищає незалежність і територіальну цілісність держави.